

OSMANLI DEVLETİ'NİN YENİLENME ÇAĞINDA SEFİRLERİN GÖZÜNDEN AVRUPA VE OKSİDENTALİZM

Doç. Dr. Ümmet ERKAN

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-399-521-8

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı

Osmanlı Devleti'nin Yenilenme Çağında
Sefirlerin Gözünden Avrupa ve Oksidentalizm

Yayıncı Sertifika No

47518

Yazar

Ümmet ERKAN
ORCID iD: 0000-0002-7806-4886

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

SOC025000

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

DOI

10.37609/akya.2939

Kütüphane Kimlik Kartı

Erkan, Ümmet.

Osmanlı Devleti'nin Yenilenme Çağında Sefirlerin Gözünden
Avrupa ve Oksidentalizm / Ümmet Erkan.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.

161 s. : 160x235 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253995218

1. Sosyal Bilimler.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

18. yüzyıldan itibaren dünya egemenliğini sömürgecilik yoluyla elde etmeye çalışan Avrupa, bunu çeşitli enstrümanlar kullanarak sürekli hale getirmeye çalışmıştır. Bu araçlardan biri de oryantalizmdir. Kendi dışındaki toplumları tarihsizliğe hapsederek derin bir sessizliğe gömen Batı, oryantalizm yoluyla buna “bilimsel” bir kılıf bulmaya çalışmıştır. Oryantalizm “sömürgeciliğin keşif kolu” olarak hizmet görmüş, Doğulu toplumlara geri kalmışlıklarının sorumluluğunu yüklemiştir.

Doğu toplumları yaşadıkları askeri yenilgiler sonrasında kendilerine çeki düzen vermeye, Batı’yı tanımaya çalışmıştır. Avrupa ile sınır hattında bulunan Osmanlı devleti, Avrupa’daki yenilikleri takip etmek amacıyla 18. Yüzyıldan itibaren Avrupa’ya sefirler göndermeye başlamıştır. Bu sefirlerin kaleme aldığı sefaretnameler aynı zamanda oksidentalit metinlerdir. Oksidentalizm Batı dışı toplumların Batı’yı tanıma ve anlama çabası olarak tanımlanabilir. III. Selim’le beraber Avrupa başkentlerinde düzenli elçi bulundurma kararı ile beraber Osmanlı sefirleri hem diplomatik müzakerelerde bulunmuş hem de Osmanlı devletinin yapması gereken reform programlarını hazırlamıştır. Sefaretnameler bir oksidentalit metin olduğu kadar Osmanlı modernleşmesinin bir çerçeve programıdır. Sefaretnameler özellikle 18. Yüzyıldan itibaren Batı hakkında gerçekçi gözlem ve analitik yargılara dayanmaya başlamıştır.

Bu çalışmada 18. Yüzyıldan son sefaretnamenin yazıldığı 1872 yılına kadar Avrupa hakkında yazılmış sefaretnamelerin incelenmesi ve Batı hakkında Osmanlı aydın bürokrasisinin gözlem ve analizlerinin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Bunun için bazıları Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bazıları günümüz Türkçesi ile sadeleştirilen metinler, yüksek lisans ve doktora çalışmaları kullanılmıştır. Bu metinler eleştirel söylem analizi yoluyla incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı Osmanlı sefirleri ve Osmanlı modernleşmesi üzerine yazılan kitaplara yeni bir soluk getirmek ve yeni gelişen bir alan olan oksidentalizmin daha sağlam bir zemine oturtulmasına katkı sağlamaktır. Her çalışma gibi zorlu bir sürecin ve emeğin ürünüdür. Bu kitabı Gazze’nin ve Filistin’in mazlum halkına ithaf ediyorum. Ayrıca genel postkolonyal çalışmalar sahası ve özelde oryantalizmin kurucu ismi E. Said’e armağan ediyorum. Temennimiz geçmişten ders alarak geleceğin rasyonel bir zeminde ve adalet bağlamında yeniden inşa edilmesi, özgür bir Filistin devletinin bir an evvel kurulmasıdır.

Muş-2023

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	
BİR OKSİDENTALİZM ÖRNEĞİ OLARAK SEFARETNAMELER	17
BÖLÜM 2	
LALE DEVRİ ÖNCESİNDE SEFİRLER VE RAPORLARI	27
BÖLÜM 3	
LALE DEVRİNDEN III. SELİM'E SEFARETNAMELER	31
3.1.Yirmisekiz Mehmet Çelebi Sefaretnamesi (1720-1721)	33
3.2.Tavukçubaşı Mustafa Efendi'nin Avusturya Sefaretnamesi ve Istılahı Nemçe (1730-1731)	39
3.3.Mehmet Sait Paşa'nın İsveç Sefaretnamesi (1732)	42
3.4.Mustafa Hattı Efendi'nin Avusturya Sefaretnamesi (1748).....	45
3.5.Ahmet Resmi Efendi'nin Avusturya ve Prusya Sefaretnamesi (1763-1764).....	49
3.6.Vasıf Efendi'nin İspanya Sefaretnamesi (1787-1788).....	57
BÖLÜM 4	
III. SELİM'DEN II. MAHMUT'A SEFARETNAMELER	63
4.1.Ahmet Azmi Efendi'nin Prusya Sefaretnamesi (1790-1792)	67
4.2. Ebubekir Ratip Efendi'nin Avusturya Sefaretnamesi (1791-1792)	69
4.3. Giritli Ali Aziz Efendi'nin Prusya Sefaretnamesi (1796-1797).....	76
4.4. Seyyid Ali Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi (1797-1801)	78
4.5. Yusuf Agah Efendi ve Mahmut Raif Efendi'nin İngiltere Sefaretnameleri (1793-1796)	84
4.6. Halet Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi (1802-1806)	91
4.7 Seyyid Abdürrahim Muhip Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi (1806-1811)	96
4.8. Mehmet Vahid Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi (1806-1807).....	100

BÖLÜM 5

II. MAHMUT DÖNEMİ SEFARETNAMELER.....105

- 5.1. Mehmet Namık Paşa'nın İngiltere Sefaretnamesi (1832)..... 111
5.2. Mustafa Sami Efendi'nin Avrupa Sefaretnamesi (1838) 114
5.3. Mustafa Reşit Paşa ve Avrupa Gözlemleri (1836-1837)..... 120

BÖLÜM 6

TANZİMAT'TAN I. MEŞRUTİYETE SEFARETNAMELER.....125

- 6.1. Sadık Rifat Paşa'nın Avrupa Görüşleri 127
6.2. Mehmet Emin Paşa'nın Hollanda İzlenimleri (1850)..... 132
6.3. Mehmet Rauf Bey'in İngiltere Gezisi (1851) 134
6.4. Sultan I. Abdülaziz'in Avrupa Seyahati (1867) 136

SONUÇ.....145

KAYNAKÇA.....149

KAYNAKÇA

- Abdülmelik, E. (2007). "Krizdeki oryantalizm". *Oryantalizm Tartışma Metinleri* İçinde. Melike Kır (Çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Acar, C. (2019). *Ahmed Azmi Efendi'nin H. 1205/M. 1790-91 tarihli sefaretnamesi ile Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin H. 1221/M. 1806-07 tarihli sefaretnamesinin karşılaştırması ve değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. Nevşehir.
- Acıduman, A. (2009). Şânîzâde Mehmet Ataullah Efendi ve Mi'yarü'l Etibbâ adlı eserinde çocuk hastalıkları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. Ankara.
- Ahıska, M. (2003). "Occidentalism: the historical fantasy of the modern", *The South Atlantic Quarterly*, 102:2/3, Spring/Summer.
- Ahıska, M. (2005). *Radyonun sihirli kapısı garbiyatçılık ve politik öznellik*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Ahıska, M. (2010). "Şarkiyatçılık/Garbiyatçılık: modernliğin çıkmazı", *Barbarları Beklerken* içinde, Müge Gürsoy Sökmen, Başak Ertür (Haz.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ahmad, A. (1992). *In Theory: Classes, Nations, Literatures*. London: Verso.
- Akalın, Ş. (2011). Mehmet Namık Paşa. *Tarih Dergisi*. 1 (7): 127:145.
- Akarlı, E. D. (1978). *Belgelerle Tanzimat- Osmanlı Sadrazamlarından Âli Ve Fuat Paşaların Siyasi Vasiyetnameleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Akay, A. (1991). *Tekil Düşünce*. İstanbul: Afa yayınları.
- Akinci, G. (1973). *Türk Fransız Kültür İlişkileri (1071-1859) Başlangıç Dönemi*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Akram, S. M. (2000). "Orientalism revisited in asylum and refugee claims", *International Journal of Refugee Law* 2000 12(1):7-40.
- Altar, C. M. (1981). *On Beşinci Yüzyıldan bu yana Türk ve batı kültürlerinin karşılıklı etkilenme güçleri üstünde bir inceleme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Altınay, A. R. (1913). *Tarihi simalar*. İstanbul.
- Anık, M. & Şimşek, R. (2022). "The failure of liberalism in the face of humanitarian issues in the contemporary world". *Karadeniz Araştırmaları*. XIX (73): 281-299.
- Aracı, E. (2013). *Yusuf Agah Efendi 18. Yüzyıl Londrasında İlk Türk Büyükelçi*. İstanbul: İnan Kıraç Vakfı Yayınları.
- Arıkan, S. (1996) *Ebubekir Ratıp Efendi: büyük layiha*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arlı, A. (2009). *Oryantalizm oksidentalizm ve Şerif Mardin*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Atsız, B. (1980). *Ahmet Resmi Efendi'nin Berlin ve Viyana sefaretnamesi*. İstanbul: Kerem Kitapçılık.
- Balci, S. (2006). *Osmanlı Devleti'nde tercümanlık ve Babı Ali tercüme odası*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- Baş, İ. (2004). *18. yüzyılın ilk yarısında Türkiye İsveç ilişkileri ve Mehmet Said Efendi'nin İsveç elçiliği (1732-1733)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü. Trabzon.
- Berkes, N. (1973). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Berkes, N. (1975). *Türk düşüncesinde Batı sorunu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Bilim, C. (1990) Ebubekir Ratıp Efendi sefaretnamesi. *Bellekten*. 54 (209): 261-296. DOI 10.37879/bellekten.1990.261
- Billington, J. H. (1970) *The icon and the axe, an interpretive history of Russian culture*, New York: Vintage Books.
- Binzouba, M. M. (2015). *Mehmed Namık Paşa'nın askerî ve siyasî hayatı (1804-1892)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Bişgin, O. N. (2016). *Seyyid Ali Efendi'nin Fransa Sefareti (1797-1802)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Bruma, I. & Margalit, A. (2022). *Garbiyatçılık: Düşmanların gözünden batı*. Güven Turan (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bulut, Y. (2006). *Oryantalizmin kısa tarihi*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Chen, X. (1995) *Occidentalism: A theory of counter-discourse in Post-Mao China*, Oxford: Oxford University Press.
- Cem, İ. (2007). *Türkiye'de geri kalmışlığın tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Cevdet, A. (1953). *Tezahir 1-12*. Cavid Baysun (Ed.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Clifford, J. (1980). Edward W. Said, "Orientalism". *History and Theory*, XIX (2):204.
- Çetinkaya B., A., & Kayma, D. (2021). Gölgede Kalan Bir Sorun Alanı: Kadın Evisizliği. *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (11), 1058–1076. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.862>
- Dadan, A. (2006). XVIII. yüzyılda Osmanlı sefirlerinin Avrupa algısı (Kâfirlerin Cenneti). *Marife Dergisi*. 6. (3): 269-281.
- Davison, R. (2005). *Osmanlı imparatorluğunda reform 1856-1876*. Osman Akınhay (Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Deleuze, Gilles (2005). *Perikles ve verdi*. Ali Akay (Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Deringil, S. (2007). *İktidarın sembolleri ve ideoloji*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dickens, C. (2018). *İki şehrin hikayesi*. Meram Arvas (Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Dönmez, A. (2011). Mustafa Reşit Paşa'nın ikinci Londra elçiliği ve Tanzimat reformlarına dair memorandumu. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (6): 1-20.
- Erdoğan, M. (2019). *Sultan I. Mahmud dönemindeki sefaretnamelerin Osmanlı modernleşmesi ve diplomasisi üzerindeki etkileri*". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı. Karaman.
- Erkan, Ü. (2016). Şarkiyatçılığın tarihsel, felsefi temelleri ve garbiyatçılık. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. I. (1): 51-76.
- Erkan, Ü. (2017). Rus modernleşmesinde batı karşıtlığının tarihsel temelleri. *Çeşmi Cihan Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. 4 (1): 52-70.
- Erkan, Ü. (2018). *Türk milliyetçiliğinin doğuşu: Türk Yurdu Dergisi (1911-1931)*. Ankara: Akademisyen Yayınları.
- Erkan, Ü. (2019a). Lacan'da öznenin kurulumu ve ötekinin inşası: Psikanaliz ve oryantlizm. *Turkish Studies*. XIV (3): 1425-1440. DOI: 10.29228/TurkishStudies.22741
- Erkan, Ü. (2019b). Pozitivist ve liberal sosyoloji görüşleri: Ahmet Rıza ve Sabahattin Bey'in görüşlerinin karşılaştırmalı analizi. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. VI (11): 75-84.

- Fontmagne, D. (1977). *Kırım Harbi sonrasında İstanbul*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Findley, C. V. (1999). *Ahmet Midhat Efendi Avrupa'da*. Ayşen Anadol (Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Günay, B. (1998). *Seyyid Abdürrahim Muhip Efendi'nin büyük sefaretnamesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakın Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Günce, Ş. (2020). "Osmanlı Devleti'nde İlk Daimi Elçilikler ve Diplomasiye Olan Etkileri". *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. 6 (10): 101-114. DOI: 10.21021/osmed.668921
- Gürsoy, B. A. (2006) Türk Modernleşmesinde Sefir ve Sefaretnamelerin Rolü. *Bilig Dergisi*, 36 139-165.
- Hanefi, Hasan (1992). *Mukaddimetün fi ilmi 'l-istiğrâ*. Beyrut.
- Hanefi, H. (2007). "Oryantalizmden Oksidentalizme". *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu*, İBB Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Herbert, M. (2019). *Fransa'nın ilk daimi Büyükelçisi Morali Seyyid Ali Efendi (179-1802)*. Erol Üyepazarcı (Çev.). İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Hentsch, T. (2007). *Hayali Doğu*. Aysel Bora (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları, İstanbul.
- Ibn Warraq (2023). "Said ve Saidciler ya da üçüncü dünya entelektüel terörizmi", *Cogito,XXXVII*: 289.
- Irwin, R. (2008). *Oryantalistler ve düşmanları*. Bahar Tırnakçı (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İbrahim Müteferrika (1995). *Milletlerin düzeninde ilmi usuller*. Adil Şen (Haz.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İnalçık, H. (1988). Atatürk ve Türkiye'nin modernleşmesi, *Belleten*, 52, (108), 985-992.
- Jalal el-Azm, S. (1981). "Orientalism and orientalism in reverse", *Khamsin*, 1981, 8, pp. 5-26.
- Kabbani, R. (1993). *Avrupa'nın Doğu İmajı*. Serpil Tuncer (Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kahraman, H. B. & Keyman, E. F. (1998). "Kemalizm, oryantalizm ve modernite", *Doğu-Batı Dergisi*, I, (2), Ankara.
- Kahraman, H. B. (2007). From culture of politics to politics of culture: reflections on Turkish modernity. In: Keyman, E. Fuat, (Ed.) *Remaking Turkey: Globalization, Alternative Modernities, and Democracy*. Global Encounters. Lexington Books, Lanham, MD, pp. 47-74.
- Kahraman, H. B. (2010). *Türk Siyasetinin yapısal analizi I*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kaplan, M. & Enginün, İ. & Emir, B. vd. (1997). *Yeni Türk edebiyatı antolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Karabulut, V. (1998). *Mustafa Reşit Paşa'nın İslahat Fermanı'na dair layihası*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- Karaer, N. (2007). *Paris, Londra, Viyana Abdülaziz'in Avrupa seyahati*. II. Baskı. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Karaer, N. (2011). Abdürrahim Muhip Efendi'nin Paris büyükelçiliği (1806-1811) ve döneminde Osmanlı-Fransız diplomasi ilişkileri" *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, (30):1-26.
- Karal, E. Z. (1940). "Tanzimattan evvel garplılaştırma hareketleri (1718-1839)", *Tanzimat I* içinde. İstanbul: Maarif Matbaası.

- Karal, E. Z. (1940). *Halet Efendi'nin Paris büyükelçiliği*. İstanbul: Kenan Basımevi.
- Karpat, K. H. (2006). *Osmanlı'da değişim, modernleşme ve uluslaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Karpat, K., H. (2008). *Osmanlı modernleşmesi*. Akile Zorlu Durukan (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaynar, R. (1991). *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Koloğlu, O. (2005). *Abdülhamid gerçeği*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Korkmaz, A. (2011). Mehmed Said Paşa sefaretnamesi üzerine sosyolojik bir değerlendirme". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32, 201-236.
- Korkut, Hasan (2003a). *Osmanlı elçileri gözüyle Avrupa (1719-1807)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Doğu Araştırmaları Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. İstanbul.
- Korkut, H. (2003b). Osmanlı sefaretnameleri hakkında yapılan araştırmalar". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 1, (2): 491-511.
- Kongar, E. (1985). *İmparatorluktan günümüze Türkiye'nin toplum yapısı I*. V. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kunt, M. & Akşin, S. & Ödekan, A. vd. (1990). *Türkiye tarihi III, Osmanlı Devleti 1600-1908*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Kürelî, İ. (1992). *Abdürrahim Muhip Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Lewis, B. (1982). "The Question of orientalism", *The Newyork Review of Books*. 24 June 1982.
- Lewis, B. (2000). *Müslümanların Avrupa'yı keşfi*. İhsan Durdu (Çev.). İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Lewis, B. (2003) *Demokrasinin Türkiye serüveni*. Hamdi Aydoğan, Esra Ermert (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lewis, B. (2007). *Modern Türkiye'nin doğuşu*, Metin Kıratlı (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MacKenzie, J. (1995). *Orientalism: History, theory and the arts*. Manchester University Press.
- Mardin, Ş. (1990). *Türkiye'de Toplum ve siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marks, K. & Engels, F. (1977). *Doğu sorunu*. Yurdakul Fincancı (Çev.). İstanbul: Sol Yayınları.
- Mazhari, M. V. (2010) "Müslümanlar ve Batı umutsuzca oksidentalizm aramak" http://tr.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-674/_nr-333/i.html Erişim Tarihi (01.07.2023).
- Meriç, C. (1986). *Kültürden irfana*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Meriç, C. (2004). *Bu ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Metin, A. (2020). "Occidentalism: An eastern reply to orientalism". *Bilig – Journal of Social Sciences of the Turkic World* (93): 181-202.
- Mutman, M. & Keyman, F. ve Yeğenoğlu, M. (1999). *Oryantalizm hegemonya ve kültürel fark*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutman, M. (2009) "Şarkiyatçılık/Oryantalizm". Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. Cilt 3, *Modernleşme ve Batıcılık* İçinde. Uygur Kocabaşoğlu (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Nas, F. (2017). “Günümüz Sorunlar Yumağı Ortadoğu”. *Yüzyılın Sorunları ve Sosyoloji II* İçinde. Fethi Nas (Ed.). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Nas, F. (2022). “Aidiyet türü olarak kimlik, etnisite ve ulusçuluk kavramları arasındaki ilişki”. *Sosyologca*. (23): 69-83.
- Nazır, B. (2010). Londra sefiri Mehmed Emin Paşa'nın Felemenk (Hollanda) izlenimleri”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. (185): 95-106.
- Ning, W. (1997). “Orientalism versus occidentalism?”. *New Literary History*, Winter, 28, (1): 57-67.
- Ödemiş, İ. (2013). *Mustafa Efendi'nin Viyana sefareti ve sefaretnamesi (Istılah-ı Nemçe) (1830)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Çankırı.
- Ollendorf, E. (2017). “Kültür ve emperyalizm”. *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm* İçinde. A. Topçuoğlu, Y. Aktay (Der.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Ortaylı, İlber (2003). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı*. 16.Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2004). *Osmanlı imparatorluğunda iktisadi ve sosyal değişim*. İstanbul: Turhan Kitabevi.
- Ortaylı, İ. (2008). *Gelenekten geleceğe*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ortaylı, İ (2022). *Avrupa ve biz*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Öksüz, M. (1998). *Türk İspanyol ilişkileri çerçevesinde Ahmet Vasıf Efendi'nin İspanya elçiliği (1787-1788)*” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Tarih Programı, Trabzon.
- Öztürk, A. (2015). *Medeniyet ve sosyoloji*. Ankara: Elis Yayınları.
- Öztürk, A. (2018). “Doğu-İslam dünyasında neo ekstremizm krizi ve algısı üzerine”. *Çeşmi Cihan Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. V (1): 94-104. DOI: 10.30804/cesmicihan.429259
- Öztürk, R. H. (2020). Osmanlı'da değişim çabaları ve Mehmet Sadık Rıfat Paşa. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15 (1): 345-366.
- Rado, Ş. (2006). *Paris'te bir Osmanlı sefiri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Refik, A. (1932). *Lale devri*. İstanbul: Hilmi Kitabevi, İstanbul.
- Richardson, M. (1990). “Enough Said: Reflections on orientalism”, *Anthropology Today*, VI, (4):17.
- Said, E. W. (1995). *Kültür ve emperyalizm*. Necmiye Alpay (Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Said, E. W. (1996). *Oryantalizm*. Nezih Uzel (Çev.). İstanbul: İrfan Yayınları.
- Said, E. W. (2008). *Yersizyurtsuz*. Aylin Üçler (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sami, M. (1996). *Avrupa risalesi*. Remzi Demir (Haz.). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Sander, O. (1993) *Anka'nın yükselişi ve düşüşü*. Ankara: İmge Yayınları.
- Sarıtaş, K. (2016). Giritli Ali Aziz Efendi'nin Makâle-i Felsefe adlı risalesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4. 7-40.
- Savaş, A. İ. (1999). *Mustafa Hattı Efendi Viyana sefaretnamesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Scmiede H. A. (1989). Osmanlı ve Prusya kaynaklarına göre Giritli Ali Aziz Efendi'nin Berlin sefareti”. *On Dokuz Mayıs University Journal of Education* 4 (1): 228-233. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/188196>

- Schwab, R. & Patterson, G. & Reinking, V. (1984). *The Oriental renaissance: Europe's rediscovery of India and the east, 1680-1880 (Social Foundations of Aesthetic Forms)*. Columbia University Press.
- Semiz, Yaşar (1994). "Sadık Rıfat Paşa (1807-1857) hayatı ve görüşleri". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (1): 135-144.
- Serçe, E. (2007). *Bir Osmanlı aydınının Londra seyahatnamesi*. İstanbul: İstiklal Kitabevi.
- Sezer, B. (1998). "Doğu batı ayrımı" *Doğu Batı Dergisi*, (2), Ankara.
- Shaw, S. J. (2006). *Osmanlı imparatorluğu ve modern Türkiye*. Cilt II. İstanbul: E Yayınları.
- Şimşek, R. (2012). "Liberteryen ve Komüniteryen Çokkültürcülük Dikotomisi". *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*. III (7): 92-107.
- Şirin, İ. (2004). *Osmanlı seyahatnamelerinde Avrupa" (1839-1876)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Yakınçağ) Anabilim Dalı, Ankara.
- Tanpınar, A. H. (1998). *19. Asır Türk edebiyatı tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Timur, T. (1986). *Osmanlı kimliği*. Ankara: İmge Yayınları.
- Timur, T. (1984) Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahati", *Tarih ve Toplum*, 11, İstanbul.
- Turan, İ. (2006). "Modernizm, postmodernizm, postkolonyalizm: Ben-Öteki ilişkileri ve Etnosentrizm". *Küresel İletişim Dergisi*, Sayı1, Bahar.
- Turner, B. (2003). *Oryantalizm postmodernizm ve globalizm*. İbrahim Kapaklıkaya (Çev.). İstanbul: Anka Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (2010). *Türk siyasi hayatında batılılaşma hareketleri*. II. Baskı. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tuncer, H. (1979). Ebubekir Ratıp Efendi'nin Viyana mektupları. *Belleten Dergisi*. 43 (169): 73-106.
- Ubicini, M.A. (1998). *Osmanlı'da modernleşme sancısı*. Cemal Aydın (Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Uçar, İ. ve Akyıldız, S. (2020). Mehmed Emin Vahîd Paşa'nın Minhâc-i Rumât adlı eserinde geçen okçuluk terimleri üzerine. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, (80): 117-138.
- Uçman, A. (2018). *Koca Sekbanbaşı risalesi*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Unat, F. Reşit (1968). *Osmanlı sefirleri ve sefaretnameleri*. Bekir Sıtkı Baykal (Haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1936). *Sadrazam Halil Hamit Paşa*. İstanbul: Devlet Matbaası, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1956). Nizam-ı Cedid Ricalinden Valide Sultan Kethüdâsı Meşhur Yusuf Ağa ve Kethüdâzâde Ârif Efendi. *Belleten*. 22. (79). İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1975). Tosyalı Ebubekir Ratıp Efendi. *Belleten Dergisi*. 39 (53): 49-76.
- Ülken, H. Z. (1994). *Türkiye'de çağdaş düşünce Tarihi*. 4. Baskı. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Veinstein, Gilles (2002). *İlk Osmanlı sefiri 28 Mehmet Çelebi'nin Fransa anıları*. Murat Aykaç (Çev.). İstanbul: Erginöz Yayıncılık.

- Yalçınkaya, M. A. (1994). Mahmud Raif Efendi as the chief secretary of Yusuf Agah Efendi, the first permanent Ottoman-Turkish ambassador to London (1793-1797)" *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. (5): 385-434.
- Yalçınkaya, M. A. (2010) *The first permanent Ottoman Embassy in Europe. the embassy of Yusuf Agah Efendi to London 1793-1797*. İstanbul: The ISIS Press.
- Yavuz, H. (2000). *Modernleşme, oryantalizm ve İslam*. İstanbul: Bûke Yayınları.
- Yavuz H. (2002). "Modernleşme: parça mı, bütün mü? Batılılaşma: simge mi, kavram mı?", *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt 3, *Modernleşme ve Batıcılık İçinde*, Uygur Kocabaşoğlu (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yenal, D. (1995). "Edward Said oryantalizm, kültür ve emperyalizm Üzerine". *Toplum ve Bilim*. (67): 216.
- Yenidünya, S. (2008). *Mehmet Sait Halet Efendi Hayatı idari ve siyasi faaliyetleri (1760–1822)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Yenidünya, S. (2009). Halet Efendi’ye dair bir risale. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11 (2): 17-39.
- Yıldız, F. (2018). *Tanzimat dönemi ve Mustafa Reşit Paşa*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü, Sivas.
- Young, R., J. C. (2007). "Edward Said’in postkolonyal kararsızlığı". *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu*. İBB Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Yüksel, H. (2007). *Osmanlı İmparatorluğu’na matbaanın girişi ve yankıları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Bölümü, Ankara.